

КОСТЯНТИН ЛЕОНІДОВИЧ БУГАЙЧУК,

доктор юридичних наук, професор,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
навчально-науковий інститут № 2,
науково-дослідна лабораторія з проблем правового
забезпечення діяльності поліції та протидії злочинності;

 <https://orcid.org/0000-0003-2429-5010>,
e-mail: klbugaychuk@gmail.com

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Проведено комплексний аналіз організаційно-правових засад запобігання та протидії домашньому насильству в Республіці Польща, Чеській Республіці, а також у Латвійській та Литовській республіках. Проаналізовано законодавче й адміністративно-правове регулювання діяльності уповноважених суб'єктів зазначених держав – членів ЄС у сфері протидії домашньому насильству.

Визначено основні повноваження органів і підрозділів поліції Латвії, Литви, Чехії та Польщі в загальній системі профілактики та запобігання домашньому насильству: проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи, припинення протиправних дій, здійснення оцінки ризиків учинення домашнього насильства, винесення заборонних приписів, перенаправлення постраждалих до спеціалізованих установ допомоги. Наголошено на ключовій ролі органів і підрозділів поліції країн ЄС у формуванні та реалізації державної політики у сфері запобігання і протидії домашньому насильству.

Доведено, що законодавство про кримінальну й адміністративну відповідальність за вчинення домашнього насильства в досліджуваних країнах відрізняється від українського, оскільки в ньому подекуди відсутні норми, які прямо встановлюють відповідальність за вчинення домашнього насильства.

Наголошено, що в цих країнах створено дієву систему надання соціальної, психологічної та правової допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства. Зокрема, це виявляється у функціонуванні розгалужених мереж спеціалізованих кризових центрів, консультаційних пунктів, які допомагають постраждалим скласти план особистої безпеки, перенаправляють їх до профільних фахівців, вирішують питання щодо надання «екстреного» житла для тимчасового проживання, особливо жінкам із неповнолітніми дітьми.

Сформульовано низку концептуальних положень щодо вдосконалення правових та організаційних засад запобігання і протидії домашньому насильству в Україні з урахуванням кращих правоохоронних практик досліджуваних країн, зокрема: встановлення адміністративної відповідальності за відмову від проходження корекційної програми для кривдників; збільшення строку адміністративного затримання особи, яка вчинила домашнє насильство, до 24 годин; закріплення на рівні підзаконних актів обов'язку кривдника здійснювати оплату (або її частину) проходження відповідної корекційної програми; розроблення інституційного закону про захист осіб, що постраждали від домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, воєнний стан, домашнє насильство, Національна поліція України, безпекове середовище, Європейський Союз, поліцейські заходи.

Оригінальна стаття

ВСТУП. Соціально-економічні умови, у яких нині перебуває Україна внаслідок повномасштабного вторгнення РФ, мають безпосередній вплив на криміногенну ситуацію в державі. Домашнє насильство як соціальне та правове явище, ймовірно, найбільше залежить від стану безпекового середовища в будь-якій

країні та має тенденцію змінюватися залежно від багатьох зовнішніх чинників: стану економіки, ефективності систем соціального захисту та медичного обслуговування, загального психоемоціонального стану суспільства тощо.

Так, за словами заступниці Міністра внутрішніх справ України Катерини Павліченко,

«...війна створює сприятливий ґрунт для насильства загалом. Це очевидно. Це і постійна тривога, і втрати – хтось втратив житло, хтось – рідних, хтось був змушений переїхати. Це все формує емоційне виснаження нашого суспільства, і в деяких випадках спричинює пригнічення та агресію»¹.

Звичайно, уповноважені органи держави, зокрема Національна поліція України, вживають усіх можливих заходів щодо протидії такому явищу, адаптуючись до непростих умов дії правового режиму воєнного стану. Водночас керівництво МВС України вказує, що в цій площині існує певна низка проблем, над вирішенням яких нині працює Міністерство, зокрема: «1) прогнозоване зростання випадків домашнього насильства, особливо в умовах триваючої збройної агресії РФ проти України; 2) недосконале законодавче регулювання, що негативно позначається на практиці правозастосування; 3) висока латентність цього виду правопорушення; 4) складність ідентифікації дітей, які стали свідками домашнього насильства»².

Якщо вести мову про статистичні дані, то слід зазначити, що у 2024 році органами Національної поліції України було виявлено 149 876 адміністративних правопорушень за ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Вчинення домашнього насильства», а за січень-лютий 2025 року – 17 756³.

Протягом 2021–2024 років відповідно до Єдиного звіту про кримінальні правопорушення було обліковано 9 445 кримінальних правопорушень за ст. 126-1 Кримінального кодексу України (далі – КК України) «Домашнє насильство» та 1 726 правопорушень за

ст. 390-1 КК України «Невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників»⁴. Аналіз динаміки показує, що рівень зареєстрованих правопорушень за ст. 126-1 КК України від початку дії правового режиму воєнного стану зріс на 187 %, а за ст. 390-1 – на 740 %.

На підставі поданої вище інформації слід констатувати, що обтяжена воєнним станом проблема домашнього насильства є актуальною для нашої держави та вимагає ефективних рішень. Водночас прагнення України до вступу в Європейський Союз потребує вивчення передового зарубіжного досвіду в цій сфері з метою імплементації найкращих заходів у національну практику.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. *Метою статті слід визначити аналіз організаційно-правових засад діяльності уповноважених суб'єктів країн Європейського Союзу у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Для досягнення цієї мети основними завданнями статті є:* 1) аналіз актуального нормативно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів держав – членів ЄС з питань протидії домашньому насильству; 2) визначення основних повноважень поліції відповідних країн у сфері боротьби з домашнім насильством; 3) окреслення основних напрямів упровадження в національну практику найбільш ефективних і дієвих заходів із протидії домашньому насильству.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ. Зважаючи на сучасні соціально-економічні та безпекові умови, останнім часом значно зросла кількість публікацій щодо запобігання домашньому насильству в умовах війни. Так, можна відмітити наукові доробки щодо особливостей здійснення захисту дітей від насильства під час військових дій (Дмитришин, 2024), забезпечення спеціального захисту внутрішньопереміщених осіб (Бисага, 2024), навчання працівників поліції інноваційним методам запобігання домашньому насильству в умовах війни (Літвінова, Лінчук, 2023). Необхідно також звернути увагу на дослідження, які присвячені аналізу ефективності реалізації повноважень у сфері запобігання та протидії домашньому насильству органами та підрозділами Національної

¹ Катерина Павліченко: «В Україні діють 55 спеціалізованих секторів та більше 60 мобільних груп з протидії домашньому насильству» // Міністерство внутрішніх справ України : офіц. сайт. 02.11.2024. URL: <https://mvs.gov.ua/news/katerina-pavlichenko-v-ukrayini-diiut-55-specializovanix-sektoriv-ta-bilse-60-mobilnix-grup-z-protidiyi-domasnyomu-nasilstvu> (дата звернення: 05.05.2025).

² Драп'ятый Б. Домашнє насильство під час війни. Що з ним робитиме МВС? // ZN,UA : сайт. 20.05.2024. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/domashnje-nasilstvo-pid-chas-vijni-shcho-z-nim-robitime-mvs.html> (дата звернення: 05.05.2025).

³ За домашнє насильство на обліку в Нацполіції перебувають понад 102 тисячі осіб // ZMINA : сайт. 20.03.2025. URL: <https://zmina.info/news/za-domashnye-nasilstvo-na-obliku-v-nacpolicziyi-perebuvayut-102-tysyach-osib/> (дата звернення: 05.05.2025).

⁴ Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування // Офіс Генерального прокурора : офіц. сайт. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/prozareyestrovani-kriminalni-pravoporusshennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 05.05.2025).

поліції (Мороз, Хатнюк, 2023; Сукмановська, 2023) та пов'язані із застосуванням обмежувальних заходів, передбачених положеннями КК України (Романцова, 2023; Остапчук, 2023). Окремий блок становлять праці, у яких висвітлювалися особливості протидії домашньому насильству в зарубіжних країнах (Гурковська, Нікітін, 2020; Ломакіна, 2020; Мануїлова, Рудецька, 2023; Мандзик, 2023), а також роль міжнародних стандартів у цій сфері, закріплених у відповідних нормативних актах ООН та ЄС (Пісоцька, 2024; Лікаренко, 2024).

Аналіз публікацій зарубіжних фахівців засвідчує, що їхні наукові інтереси у сфері вивчення досвіду запобігання домашньому насильству в інших країнах зосереджені на дослідженні держав, які постраждали внаслідок воєнних дій або мають низький рівень життя (Ху, 2024; Phan et al., 2024). Водночас слід виокремити наукові статті з питань вивчення кращих практик запобігання домашньому насильству в різних країнах (Манн, 2019; Jegede et al., 2023).

Таким чином, можна зробити висновок, що дослідження досвіду окремих країн світу та Європи у сфері запобігання й протидії домашньому насильству є актуальними. Проте в цих дослідженнях недостатньо повно висвітлено питання подальшої реалізації кращих правоохоронних, соціальних, нормативних та організаційних практик у діяльності органів влади відповідних держав.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Використання загальнонаукових методів аналізу та синтезу дало змогу визначити особливості запобігання й протидії домашньому насильству в країнах ЄС. За допомогою методу формальної логіки сформульовано рекомендації щодо вдосконалення національної практики у сфері протидії домашньому насильству.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ДИСКУСІЯ

Латвійська Республіка

За статистичними даними, у Латвії кожна третя жінка, яка має партнера, зазнавала психологічного, фізичного або сексуального насильства. Найпоширенішою формою домашнього насильства в країні є психологічне насильство, якого зазнали 28 % опитаних. Іншими поширеними формами вважаються фізичне та сексуальне насильство – 15 % та 4 % відповідно¹.

¹ Katra ceturta sieviete un katrs piektais vīrietis ir saskāries ar vardarbību, liecina aptauja // TV.NET : сайт. 19.08.2022. URL: <https://www.tvnet.lv/7588082/katra-ceturta-sieviete-un-katrs-piektais->

У кримінальному законодавстві Латвії відсутня норма, яка встановлює відповідальність за вчинення домашнього насильства. Однак у статтях 126 та 130 КК Латвійської Республіки передбачено відповідальність за умисне заподіяння легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень близьким особам, а також особам, з якими правопорушник перебував чи перебуває в постійних інтимних стосунках або веде спільне домогосподарство.

Крім того, ст. 174-1 КК Латвійської Республіки передбачено відповідальність за жорстоке поводження з близькими особами, подружжям або колишнім подружжям, якщо таким особам заподіяно фізичні чи душевні страждання без настання наслідків, передбачених статтями 125, 126 або 130 цього Кодексу².

Кодекс про адміністративні правопорушення Латвійської Республіки також не містить складів проступків, що безпосередньо стосуються сфери домашнього насильства. Водночас у ньому наявні норми, дотичні до цієї сфери. Наприклад, Кодексом передбачено адміністративну відповідальність за психологічне насильство та агресивні дії (ст. 11-1), сексуальні домагання (ст. 11-2), заподіяння легких тілесних ушкоджень (ст. 12)з.

Аналогічно до національної правозастосовної практики, у Латвії діє інститут тимчасового захисту для осіб, які постраждали від домашнього насильства. Процедури його реалізації закріплені у главі 30-5 Цивільного процесуального кодексу цієї країни.

Основними формами тимчасового захисту, що застосовуються судом до правопорушників, визнано: зобов'язання залишити житло, де постійно проживає потерпіла особа, та наблизитися до нього; заборону зустрічатися з потерпілою особою та підтримувати з нею будь-які контакти; заборону будь-яким чином спілкуватися з потерпілою особою; обов'язок пройти корекційну програму з метою зниження рівня насильницької поведінки⁴.

virietis-ir-saskaries-ar-var darbību-liecina-aptauja (дата звернення: 05.05.2025).

² Krimināllikums. Latvijas Vēstnesis, 199/200, 08.07.1998 // LIKUMI : сайт. URL: <https://likumi.lv/ta/id/88966> (дата звернення: 05.05.2025).

³ Administratīvo sodu likums par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā. Latvijas Vēstnesis, 96, 20.05.2020 // LIKUMI : сайт. URL: <https://likumi.lv/ta/id/314808> (дата звернення: 05.05.2025).

⁴ Civilprocesa likums. Latvijas Vēstnesis, 326/330, 03.11.1998 // LIKUMI : сайт. URL: <https://likumi.lv/ta/id/50500> (дата звернення: 05.05.2025).

Необхідно також відзначити місце та роль органів поліції Латвії у сфері запобігання вчиненню домашнього насильства. Стаття 12 Закону «Про поліцію» вказує, що за наявності безпосередньої загрози заповідання особою, яка перебуває у житлі чи поблизу нього, шкоди життю, свободі чи здоров'ю особи, яка постійно проживає в цьому приміщенні, поліцейський має право винести щодо відповідної особи заборонний припис¹.

У заборонному приписі поліцейський вказує таку інформацію: назва та адреса установи поліції; посада, прізвище, ім'я та по батькові поліцейського; прізвище, ім'я, по батькові, адреса місця проживання правопорушника та потерпілої особи; результат оцінки ризиків вчинення насильства; обов'язки, що покладаються на правопорушника, та час закінчення строку їх виконання; обґрунтування винесення припису та механізм його оскарження.

Відповідно до положень постанови Кабінету Міністрів Латвії від 25 березня 2014 року № 161 працівник поліції після винесення заборонного припису має: 1) повідомити винну особу про місце її подальшого перебування (розміщення); 2) проінформувати потерпілу особу та правопорушника про зміст припису, а також про їхні права й обов'язки, що виникають після винесення заборонного припису².

Литовська Республіка

Нова редакція Закону «Про захист від домашнього насильства» була ухвалена в Литві у 2023 році. Нею передбачено, що при кожному органі місцевого самоврядування країни має бути створена комісія з питань запобігання домашньому насильству. Крім того, започатковано розбудову мережі центрів надання комплексної допомоги особам, постраждалим від домашнього насильства. Відповідні центри, зокрема, консультують потерпілих та їхніх близьких, організують супровід постраждалих, надають потерпілим особам інформацію про установи соціального забезпечення та заклади охорони здоров'я тощо.

Також вищезгаданим Законом на органи поліції покладені такі повноваження: 1) про-

ведення навчання та підвищення кваліфікації поліцейських із питань запобігання домашньому насильству; 2) вжиття практичних заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству; 3) винесення заборонного припису щодо правопорушників; 4) обмеження дії чи скасування дозволів на зберігання чи носіння зброї особам, яким винесено захисний припис, а також особам, щодо яких розпочато досудове розслідування за фактом вчинення домашнього насильства³.

Після отримання повідомлення про вчинення домашнього насильства поліцейські, які прибули на місце події, фіксують її обставини і за відсутності ознак злочину вирішують питання про винесення захисного припису. В іншому випадку вони розпочинають процедуру досудового розслідування.

Захисний припис виноситься працівником поліції строком на 15 діб, який розпочинається з моменту отримання відповідного повідомлення (заяви) про вчинення домашнього насильства та після відповідного оцінювання ризиків. Рішення про винесення припису поліцейський повинен ухвалити негайно, але не пізніше 12 годин із моменту оцінювання ризиків вчинення домашнього насильства.

Відповідно до положень Інструкції про порядок реагування поліцейськими на повідомлення про домашнє насильство та винесення захисного припису, затвердженої наказом Генерального комісара поліції Литви від 20 червня 2023 року № 5-V-506, поліцейські, які прибули на місце події за повідомленням про вчинення домашнього насильства: 1) відселяють особу, яка могла зазнати насильства, від особи, підозрюваної в насильстві; 2) інформують потерпілу особу про її право подати заяву про вчинення правопорушення; 3) забезпечують охорону місця події⁴.

³ Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo Nr. XI-1425 pakeitimo įstatymas 2022-03-15 // Lietuvos Respublikos Seimas : офіц. сайт. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.400334/asr> (дата звернення: 05.05.2025).

⁴ Dėl Policijos pareigūnų reagavimo į pranešimus apie smurtą artimoje aplinkoje ir sprendimo dėl apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderio priėmimo, jo vykdymo ir kontrolės tvarkos aprašo patvirtinimo 2023 m. birželio 20 d. Nr. 5-V-506 // Lietuvos Respublikos Seimas : офіц. сайт. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a00bc0210fa111ee9ac6bb8cb9c06455> (дата звернення: 05.05.2025).

¹ Likums «Par policiju». Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 31/32, 15.08.1991 // LIKUMI : сайт. URL: <https://likumi.lv/ta/id/67957> (дата звернення: 05.05.2025).

² Ministru kabineta 2014. gada 25. marta noteikumi Nr. 161 «Kārtība, kādā novērš vardarbības draudus un nodrošina pagaidu aizsardzību pret vardarbību». Latvijas Vēstnesis, 64, 31.03.2014 // LIKUMI : сайт. URL: <https://likumi.lv/ta/id/265314> (дата звернення: 05.05.2025).

Також для того, щоб правильно здійснити кваліфікацію протиправного діяння та визначити його як домашнє насильство, працівник поліції повинен поспілкуватися з учасниками події та встановити такі обставини: чи є учасники події близькими особами; коли і чому виник конфлікт; як проявилось насильство; чи мають учасники події тілесні ушкодження; чи є свідки події; які насильницькі дії були вчинені щодо потерпілого; чи була свідком події неповнолітня дитина; чи вживали учасники події алкоголь, наркотичні чи психотропні речовини; чи є в учасників події зброя; чи не був раніше винесений щодо учасників події захисний припис тощо¹.

У частині юридичної відповідальності значимо, що Кодексом про адміністративні правопорушення Литовської Республіки (ст. 489) встановлено відповідальність за порушення вимог Закону «Про захист від домашнього насильства». Також статтями 73 та 225 цього Кодексу додатково встановлено відповідальність за невиконання батьківських обов'язків або їх використання всупереч інтересам дитини, а також за ухилення від участі у програмах (курсах) із профілактики алкоголізму й наркоманії, ресоціалізації, зміни насильницької поведінки².

Якщо йдеться про кримінальну відповідальність, то домашнє насильство саме по собі не визнається злочином, але винна особа може бути притягнута до відповідальності, якщо вчинить одне з кримінальних правопорушень, що часто супроводжують домашнє насильство: нанесення тілесних ушкоджень, заподіяння фізичного болю або легких тілесних ушкоджень, погрозу вбивством чи завданням тяжких тілесних ушкоджень, а також залякування людини³.

¹ Dėl Policijos pareigūnų reagavimo į pranešimus apie smurtą artimoje aplinkoje ir sprendimo dėl apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderio priėmimo, jo vykdymo ir kontrolės tvarkos aprašo patvirtinimo 2023 m. birželio 20 d. Nr. 5-V-506 // Lietuvos Respublikos Seimas : офіц. сайт. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a00bc0210fa111ee9ac6bb8cb9c06455> (дата звернення: 05.05.2025).

² Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas 2015-06-25 XII-1869 // Lietuvos Respublikos Seimas : офіц. сайт. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b8d908c0215b11e58a4198cd62929b7a/asr> (дата звернення: 05.05.2025).

³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas. 2000-09-26 VIII-1968 // Teisės Aktų

Чеська Республіка

У березні 2025 року в Чехії був ухвалений Закон «Про внесення змін до Цивільного кодексу та інших законодавчих актів з питань протидії домашньому насильству». Зазначеним нормативним актом до Цивільного кодексу Чеської Республіки була внесена ст. 3021, яка офіційно закріпила поняття «домашнє насильство» у правовій системі держави⁴.

Іншою особливістю законодавства Чехії у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є те, що в країні діє Закон «Про осіб, потерпілих від правопорушень», який закріплює поняття «потерпіла особа», «особливо вразлива потерпіла особа», а також встановлює механізм допомоги таким особам, зокрема потерпілим від домашнього насильства⁵. У контексті протидії домашньому насильству цим актом визначаються особливо вразливі особи, які найчастіше можуть ставати жертвами цього явища: діти; особи похилого віку або особи, що мають фізичні чи психологічні порушення розвитку; особа, що потерпіла від жорстокого поводження з боку іншої особи, яка проживає спільно з нею; особа, що потерпіла від правопорушень, пов'язаних із примусом, насильством або погрозою застосування насильства.

Необхідно зазначити, що в Чехії ведеться офіційний реєстр суб'єктів, що надають допомогу потерпілим особам, зокрема жертвам домашнього насильства. Організації та установи, внесені до реєстру, надають потерпілим професійну допомогу у вигляді психологічних і соціальних консультацій, правничої допомоги, реалізації програм підтримки потерпілих. Зазначені суб'єкти зобов'язані невідкладно та безоплатно надавати допомогу за зверненням особливо вразливих осіб, але це не перешкоджає безоплатному наданню відповідних послуг іншим потерпілим особам.

Статтями 44–47 Закону «Про поліцію Чеської Республіки» врегульований порядок

Registras : сайт. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalActEditions/TAR.2B866DFF7D43> (дата звернення: 05.05.2025).

⁴ Zákon ze dne 26. února 2025, Kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další zákony v souvislosti s potíráním domácího násilí // Zákony pro lidi : сайт. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2025-78> (дата звернення: 05.05.2025).

⁵ Zákon ze dne 30. ledna 2013 o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) // Zákony pro lidi : сайт. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45> (дата звернення: 05.05.2025).

винесення працівниками поліції заборонних приписів щодо осіб, які вчинили домашнє насильство. Зокрема, якщо поліцейський може обґрунтовано припустити, що особа може вчинити протиправне діяння у вигляді фізичного або психологічного насильства, то він має право виселити цю особу з квартири чи будинку, де вона проживає спільно з потерпілою особою, а також заборонити перебування на прилеглій території.

Термін дії заборонного припису – 10 діб з дня його винесення. Цей строк не може бути скорочений навіть за згодою потерпілої особи. У разі подання клопотання про винесення судового заборонного припису відповідно до Закону «Про спеціальні судові процедури» термін дії припису продовжується до дати, коли рішення суду щодо цього клопотання стане остаточним¹.

Під час дії заборонного припису особа, щодо якої його було винесено, зобов'язана: негайно залишити територію, визначену поліцейським; утримуватися від перебування на цій території, а також від контакту з потерпілою особою та іншими особами, що проживають спільно з нею, включаючи дітей; передати поліцейському на його вимогу всі ключі від спільного житла та інших приміщень.

У Кримінальному кодексі Чехії також немає окремої статті, яка встановлює відповідальність за вчинення домашнього насильства. Проте цей нормативний акт містить кілька складів кримінальних правопорушень, дотичних до цієї сфери:

1) невиконання особою обов'язку утримувати або забезпечувати іншу особу (ст. 196);

2) знущання над особою, яка перебуває під опікою чи іншим наглядом правопорушника або будь-яким чином залежить від нього (ст. 198);

3) жорстоке поводження з близькою особою або іншою особою, яка проживає разом із правопорушником в одному житлі (ст. 199)².

Якщо йдеться про інші види відповідальності, то ст. 7 Закону Чехії «Про деякі правопорушення» встановлено, що правопорушеннями у сфері громадянського співіснування визнаються діяння, коли фізична особа:

1) завдає шкоди честі та гідності іншої особи, висміюючи її або грубо ображаючи іншим чином;

2) завдає шкоди здоров'ю іншої особи;

3) порушує правила співіснування шляхом висловлення погрози завдання тілесних ушкоджень або вчинення інших протиправних дій³.

Республіка Польща

У Польщі у 2005 році ухвалено інституційний Закон «Про протидію домашньому насильству». Відповідно до цього нормативного акта особі, яка постраждала від домашнього насильства, надається безоплатна допомога, зокрема у вигляді медичних, психологічних, юридичних, соціальних консультацій, притулку у спеціалізованому центрі підтримки постраждалих від домашнього насильства, державної допомоги в отриманні тимчасового житла⁴.

Відповідно до Закону Республіки Польща «Про поліцію» працівник поліції має право затримати особу, яка вчиняє домашнє насильство та створює загрозу для життя або здоров'я інших осіб. Для визначення правомірності затримання поліцейський оцінює ризики прямої загрози життю або здоров'ю людини (окремо для дорослої особи та дитини), враховуючи, зокрема, «акт фізичного насильства, залежність особи, яка постраждала від домашнього насильства, від особи, яка вчинила це насильство; психічні розлади особи, що вчинила домашнє насильство; доступ особи, що вчинила домашнє насильство, до холодної чи вогнепальної зброї або інших небезпечних предметів чи речовин»⁵.

Особі, яка вчинила домашнє насильство поліцейський має право видати припис про негайне залишення житла та про заборону наближатися до нього, постраждалої особи і прилеглої території. Це положення застосовується до кожного приміщення, яке використовується близькими особами для задоволення житлових потреб.

³ Zákon ze dne 15. června 2016 O některých přestupcích // *Zákony pro lidi* : сайт. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-251#p7> (дата звернення: 05.05.2025).

⁴ USTAWA z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej // *Wolters Kluwer* : сайт. URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzudziennik-ustaw/przeciwdzialanie-przemocy-wrodzinie-17219697> (дата звернення: 05.05.2025).

⁵ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji // *Wolters Kluwer* : сайт. URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzudziennik-ustaw/policja-16793593> (дата звернення: 05.05.2025).

¹ Zákon ze dne 17. července 2008 O Policii České republiky // *Zákony pro lidi* : сайт. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273> (дата звернення: 05.05.2025).

² Zákon ze dne 8. ledna 2009 Trestní zákoník // *Zákony pro lidi* : сайт. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40> (дата звернення: 05.05.2025).

Основним механізмом реагування на випадки вчинення домашнього насильства в Польщі є процедура «Синя картка». Організація діяльності уповноважених суб'єктів із запобігання та протидії домашньому насильству щодо реалізації процедури «Синя картка» врегульована постановою Ради Міністрів Республіки Польща від 6 вересня 2023 року¹.

Процедура розпочинається після заповнення форми «Синя картка – А» у разі обґрунтованої підозри у вчиненні домашнього насильства або повідомлення свідка домашнього насильства. Форму заповнюють особи, які є представниками суб'єктів, зазначених у ст. 9а Закону «Про протидію домашньому насильству» (члени міждисциплінарної групи, члени групи діагностики та допомоги). До складу міждисциплінарної групи входять представники: органів соціального захисту, міської комісії з вирішення проблем алкоголізму, поліції, органів освіти, охорони здоров'я, недержавних організацій, до складу групи діагностики та допомоги – соціальний працівник, поліцейський². Посадова особа, яка порушує процедуру «Синя картка», вживає спеціальних заходів втручання, спрямованих на забезпечення безпеки особи, яка постраждала від домашнього насильства. Зокрема, інформує органи поліції, надає першу медичну допомогу потерпілій особі, допомагає в задоволенні базових потреб потерпілих, у тому числі наданням підтримки та консультуванням. Після заповнення форми «Синя картка – А» потерпіла особа отримує форму «Синя картка – Б». Якщо потерпіла особа є неповнолітньою, то форма «Синя картка – Б» надається одному з батьків, опікуну, законному представнику, найближчій близькій особі або повнолітній особі, яку вказав неповнолітній³.

Заповнена форма «Синя картка – А» негайно, але не пізніше ніж через п'ять робочих днів з дати початку процедури, передається міждисциплінарній групі. Копія заповненої форми «Синя картка – А» залишається в особи, яка ініціює процедуру. Також ця форма не пізніше ніж три робочі дні з моменту її складання, передається до групи діагностики та до-

помоги. У межах процедури «Синя картка» група діагностики та допомоги: «1) оцінює ситуацію, потреби потерпілої особи та правопорушника; 2) надає допомогу особі, яка зазнала насильства; 3) розробляє індивідуальний план допомоги; 4) вживає заходів щодо особи, яка вчинила домашнє насильство, проводить із ним роз'яснювальну роботу; 5) надає потерпілій особі інформацію про заходи, які необхідно вжити для припинення насильства; 6) готує подання для міждисциплінарної групи щодо направлення правопорушника на участь у корекційних та виховних програмах; 7) пропонує потерпілій особі взяти участь у корекційно-просвітницьких та психолого-терапевтичних програмах для осіб, які зазнали домашнього насильства»⁴.

Поліцейський, що входить до групи діагностики та допомоги, «надає потерпілій особі необхідну допомогу, зокрема першу домедичну, якщо цього вимагає її стан здоров'я; вживає в разі необхідності інших заходів для захисту життя, здоров'я та майна потерпілих осіб, зокрема шляхом застосування до правопорушника заходів прямого примусу; проводить, за можливості, інформаційну бесіду з особою, яка вчинила домашнє насильство; проводить процесуальні дії на місці події в обсязі, необхідному для збереження доказів злочину; вживає заходів для запобігання загрозам, які можуть виникнути в сімейному середовищі, зокрема здійснює регулярні відвідування для перевірки безпеки потерпілої особи; вживає необхідних заходів щодо участі правопорушника в корекційних та виховних програмах; інформує міждисциплінарну групу про вжиті заходи»⁵.

Якщо розглянути питання адміністративної відповідальності, то відповідно до змісту статей 66-Б та 66-С Кодексу Республіки Польща про дрібні правопорушення особа несе відповідальність за невиконання приписів, заборон і постанов, виданих у справах, пов'язаних із протидією домашньому насильству та невиконанням особою, що вчинила домашнє насильство, обов'язків щодо участі в корекційно-виховних або психолого-терапевтичних програмах⁶.

У частині кримінальної відповідальності слід зазначити, що особи, які вчинили домашнє

¹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r. w sprawie procedury “Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy “Niebieska Karta” // Wolters Kluwer : сайт. URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/procedura-niebieskie-karty-oraz-wzory-formularzy-niebieska-karta-21873321> (дата звернення: 05.05.2025).

² Там само.

³ Там само.

⁴ Там само.

⁵ Там само.

⁶ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń // Wolters Kluwer : сайт. URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/kodeks-wykroczen-16788218> (дата звернення: 05.05.2025).

насильство, найчастіше притягуються до відповідальності за ст. 157 «Легке тілесне ушкодження або тілесне ушкодження середньої тяжкості», ст. 190 «Погроза вчинення злочину», ст. 207 «Знуцання» КК Республіки Польща. Крім того, одним із видів кримінальних покарань, передбачених законодавством Польщі, є заборона контакту (ст. 41-А КК Республіки Польща). Відповідно до змісту цієї статті суд може встановити заборону «без згоди особи перебувати в певному місці чи на певній території, спілкуватися з визначеними особами, наближатися до них або залишати визначене місце перебування в разі засудження за злочин проти статевої свободи чи інший злочин проти свободи особи, а також у разі засудження за умисний злочин із застосуванням насильства, зокрема насильства щодо близької особи»¹.

ВИСНОВКИ. Аналіз досвіду країн – членів ЄС у сфері запобігання та протидії домашньому насильству показує, що це явище є актуальним, оскільки завдає значної шкоди не лише здоров'ю громадян, а й економіці країни загалом.

1. У деяких із розглянутих країн, на відміну від України, немає профільного закону, що регулює питання протидії домашньому насильству. Проте кожна з них має схожі механізми запобігання цьому явищу: винесення обмежувальних та заборонних приписів, функціону-

вання спеціальних закладів допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства, залучення до профілактичних заходів органів соціального захисту, охорони здоров'я тощо.

2. Якщо проаналізувати питання адміністративної та кримінальної відповідальності, то в Польщі, Латвії та Чехії немає профільної статті, що передбачає відповідальність за вчинення домашнього насильства. Однак правопорушники в цих країнах найчастіше несуть відповідальність за вчинення протиправних діянь, які часто супроводжують домашнє насильство – погрози вчинення злочину, сексуальні домагання, завдання тілесних ушкоджень тощо.

3. Вважаємо, що основними напрямками впровадження зарубіжного досвіду у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в національну практику можуть бути такі: 1) встановлення адміністративної відповідальності за відмову від проходження корекційної програми для кривдників; 2) збільшення строку адміністративного затримання особи, яка вчинила домашнє насильство, до 24 годин; 3) встановлення на рівні підзаконних актів обов'язку кривдника здійснювати оплату проходження відповідної корекційної програми (або її частину); 4) розроблення інституційного закону про захист осіб, що постраждали від домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Бисага Ю. М. Домашнє насильство у військовий час: правові проблеми. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4. С. 783–787. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.126>.
2. Гурковська К. А., Нікітін А. А. Протидія домашньому насильству: міжнародний досвід. *Альманах міжнародного права*. 2020. № 24. С. 97–104. DOI: <https://doi.org/10.32841/ILA.2020.24.12>.
3. Дмитришин О. О. Захист прав та домашнє насильство щодо дітей в умовах війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 84, ч. 3. С. 89–94. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.3.14>.
4. Лікаренко О. Імплементация зарубіжного досвіду запобігання та протидії домашньому насильству в українську правозастосовну практику: напрями та перспективи. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 2 (129). С. 355–361. DOI: <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2024-2-355-361>.
5. Літвінова І. Ф., Лінчук Б. М. Запобігання та протидія домашньому насильству в Україні в умовах воєнного стану. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2023. № 3 (68). С. 215–222. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.68.17995>.
6. Ломакіна О. В. Зарубіжний досвід протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2020. № 1. DOI: <https://doi.org/10.35546/kntu2308-8834/2020.1.18>.
7. Мандзик П. І. Досвід зарубіжних країн у протидії домашньому насильству як гендерно зумовленій формі насильства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2023. № 4. С. 72–76. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2023-4-12>.

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny // Wolters Kluwer : сайт. URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/kodeks-karny-16798683> (дата звернення: 05.05.2025).

8. Мануїлова К. В., Рудецька П. А. Світовий досвід країн на міжнародно-правові аспекти щодо домашнього насильства. *Київський часопис права*. 2023. № 2. С. 221–227. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2023.2.31>.
9. Мороз О. Б., Хатнюк Ю. А. Роль органів Національної поліції в запобіганні та протидії домашньому насильству. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Вип. 80, ч. 2. С. 513–521. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.1.78>.
10. Остапчук Л. Г. Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство: національний та зарубіжний досвід. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 5. С. 485–489. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.87>.
11. Пісоцька К. Перспективи використання іноземного досвіду запобігання та протидії домашньому насильству. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 3 (130). С. 152–160. DOI: <https://doi.org/10.32782/2078-3566-2024-3-19>.
12. Романцова С. В. Обмежувальні заходи в системі протидії домашньому насильству. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 701–703. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-10/170>.
13. Сукмановська Л. М. Особливості діяльності поліції як суб'єкта у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 406–409. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/94>.
14. Jegede O. A., Vilka L., Trapenciere I., Markovic D., Žemaitaityte I., Kunle O. Domestic violence and social services in Latvia, Lithuania, Slovakia, and Nigeria: Comparative study // *Society. Health. Welfare : 9th International Multidisciplinary Research Conference (Riga, Latvia, 29–31 March 2023)* / ed. by L. Vilka, J. Krumina. Riga : Rīga Stradiņš University, 2023. DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202418401003>.
15. Mann L. Good practices in responding to domestic violence: a comparative study. Sarajevo : UN Women, CO in BiH, 2019. 48 p.
16. Phan H. T., He V. Y. F., Clifford S., Jackson W., Guthridge S. Prevalence of exposure to domestic and family violence among Aboriginal and non-Aboriginal children in the Northern Territory of Australia. *Children and Youth Services Review*. 2024. Vol. 164. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2024.107828>.
17. Xu D. The wording matters: Gender equality laws and women's attitudes towards domestic violence in Africa. *Social Science & Medicine*. 2024. Vol. 345. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2024.116668>.

Надійшла до редакції: 11.05.2025

Прийнята до опублікування: 14.06.2025

REFERENCES

1. Bysaha, Yu. M. (2024). Domestic violence in wartime: legal issues. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, 4, 783–787. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.126>.
2. Dmytryshyn, O. O. (2024). Protection of rights and domestic violence against children in the conditions of war. *Uzhhorod National University Herald. Series: Law*, 84(3), 89–94. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.3.14>.
3. Hurkovska, K. A., & Nikitin, A. A. (2020). Combating domestic violence: international experience. *Almanac of International Law*, 24, 97–104. <https://doi.org/10.32841/ILA.2020.24.12>.
4. Jegede, O. A., Vilka, L., Trapenciere, I., Markovic, D., Žemaitaityte, I., & Kunle, O. (2023, March 29–31). *Domestic violence and social services in Latvia, Lithuania, Slovakia, and Nigeria: Comparative study* [Conference presentation abstract]. 9th International Multidisciplinary Research Conference “Society. Health. Welfare”, Riga, Latvia. <https://doi.org/10.1051/shsconf/202418401003>.
5. Likarenko, O. (2024). Implementation of foreign experience in preventing and combating domestic violence in Ukrainian law enforcement practice: directions and perspectives. *Scientific Bulletin of Dnipro State University of Internal Affairs*, 2(129), 355–361. <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2024-2-355-361>.
6. Litvinova, I. F., & Linchuk, B. M. (2023). Prevention and prevention of household violence in Ukraine under the conditions of marital state. *Scientific Works of National Aviation University. Series: Law Journal “Air and Space Law”*, 3(68), 215–222. <https://doi.org/10.18372/2307-9061.68.17995>.
7. Lomakina, O. V. (2020). Foreign experience against domestic violence and gender violence. *Theory and Practice of Public Administration and Local Self-Government*, 1. <https://doi.org/10.35546/kntu2308-8834/2020.1.18>.
8. Mandzyk, P. I. (2023). Experience of foreign countries in against domestic violence as a gender-based form of violence. *Kherson State University Herald. Series: Legal Sciences*, 4, 72–76. <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2023-4-12>.

9. Mann, L. (2019). *Good practices in responding to domestic violence: a comparative study*. UN Women, CO in BiH.
10. Manuilova, K. V., & Rudetska, P. A. (2023). World experience of countries on international legal aspects of domestic violence. *Kyiv Law Journal*, 2, 221–227. <https://doi.org/10.32782/klj/2023.2.31>.
11. Moroz, O. B., & Khatniuk, Yu. A. (2023). The role of National Police bodies in preventions and countermeasures for household violence. *Uzhhorod National University Herald. Series: Law*, 80(2), 513–521. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.1.78>.
12. Ostapchuk, L. H. (2023). Restrictive measures applied to persons perpetrators of domestic violence: national and foreign experience. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, 5, 485–489. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.87>.
13. Phan, H. T., He, V. Y. F., Clifford, S., Jackson, W., & Guthridge, S. (2024). Prevalence of exposure to domestic and family violence among Aboriginal and non-Aboriginal children in the Northern Territory of Australia. *Children and Youth Services Review*, 164. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2024.107828>.
14. Pisotska, K. (2024). Prospects of using foreign experience in preventing and countering domestic violence. *Scientific Bulletin of Dnipro State University of Internal Affairs*, 3(130), 152–160. <https://doi.org/10.32782/2078-3566-2024-3-19>.
15. Romantsova, S. V. (2023). Restrictive measures in the system of combating domestic violence. *Juridical Scientific and Electronic Journal*, 10, 701–703. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-10/170>.
16. Sukmanovska, L. M. (2023). Peculiarities of the police as a subject in the field of preventing and combating domestic violence. *Juridical Scientific and Electronic Journal*, 6, 406–409. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/94>.
17. Xu, D. (2024). The wording matters: Gender equality laws and women's attitudes towards domestic violence in Africa. *Social Science & Medicine*, 345. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2024.116668>.

Received the editorial office: 11 May 2025

Accepted for publication: 14 June 2025

KOSTIANTYN LEONIDOVYCH BUHAICHUK,

*Doctor of Law, Professor,
Kharkiv National University of Internal Affairs,
Educational and Research Institute No. 2,
Research Laboratory on the Problems of Legal Support
of Police Activities and Combating Crime;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2429-5010>,
e-mail: klbugaychuk@gmail.com*

FOREIGN EXPERIENCE IN PREVENTING AND COMBATING DOMESTIC VIOLENCE IN THE EUROPEAN UNION COUNTRIES AND POSSIBILITIES OF ITS USE IN UKRAINE

A comprehensive analysis of the organisational and legal framework for preventing and combating domestic violence in the Republic of Poland, the Czech Republic, as well as in the Republics of Latvia and Lithuania is carried out. The legislative and administrative legal regulation of the activities of the authorised entities of these EU member states in the field of combating domestic violence is analysed.

The main powers of police bodies and units of Latvia, Lithuania, the Czech Republic and Poland in the general system of prevention and counteraction to domestic violence are identified: conducting awareness-raising activities, suppression of unlawful acts, assessment of the risks of domestic violence, issuance of restraining orders, and referral of victims to special assistance institutions. The key role of EU police authorities and units in the formation and implementation of the state policy in the field of preventing and combating domestic violence is emphasised.

It is proved that the legislation on criminal and administrative liability for domestic violence in the studied countries differs from the Ukrainian one, since it sometimes lacks provisions that directly establish liability for domestic violence.

It is stressed that the analysed EU countries have established an effective system of social, psychological and legal assistance to victims of domestic violence. In particular, this is reflected in the functioning of extensive networks of specialised crisis centres and counselling centres which help these persons to draw up a personal safety plan, make referrals to specialised professionals, and resolve the issue of providing “emergency housing” for temporary residence, especially for women with minor children.

The paper formulates a number of conceptual provisions for improving the legal and organisational framework for preventing and combating domestic violence in Ukraine, taking into

account the best law enforcement practices of the analyzed countries, in particular: establishing administrative liability for refusal to undergo a correctional programme for offenders; increasing the period of administrative detention of a person who has committed domestic violence to 24 hours; establishing the obligation of the offender to pay (part of the payment) for undergoing a correctional programme at the level of by-laws.

Keywords: *administrative and legal regulation, martial law, domestic violence, National Police of Ukraine, security environment, European Union, police measures.*

Цитування (ДСТУ 8302:2015): Бугайчук К. Л. Зарубіжний досвід запобігання й протидії домашньому насильству в країнах Європейського Союзу та можливості його використання в Україні. *Право і безпека*. 2025. № 2 (97). С. 124–134. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2025.2.10>.

Citation (APA): Buhaichuk, K. L. (2025). Foreign Experience in Preventing and Combating Domestic Violence in the European Union Countries and Possibilities of Its Use in Ukraine. *Law and Safety*, 2(97), 124–134. <https://doi.org/10.32631/pb.2025.2.10>.